

הרב יצחק זילברשטיין

התראה על קירוב מותו של גוסס תשובה להשגות

כבוד מכובדנו המלומד ד"ר ירוחם לויט הי"ו שלו' וישע רב.
מכתבו הגיעני ושמחתי לראות את כבודו נלחם במלחמתה של תורה ואשיב
על סדר דבריו על פי אותיות.

ואחתום בברכה רבה לכבודו, יוסיף דעת תבונה ותורה.

יצחק זילברשטיין

תשובה:

א. ברמ"א כיו"ד של"ד מ"ח נאמר: "אעפ"י שחייב אדם למחות בעוכרי
עבירה... מכל מקום אין אדם חייב להוציא ממונו על זה". ולא חילק
בחומרת העבירה, משמע שאפילו בעבירה חמורה כשפיכות דמים אינו
חייב להוציא ממונו אם לא יועיל בתוכחתו. ויעוין בהגהות הגר"א
יו"ד קנ"ז ה' שכתב מקור לדין זה מסנהדרין ע"ג. דאי לאו קרא של לא
תעמוד על דם רעך שחייב למטרח ולאגורי, הוי אמינא דאפילו להציל
נפש חברו אינו מחויב להוציא ממונו. וגם אחרי שגילתה תורה "לא
תעמוד" רק על הצלה חייבים להוציא ממונו, אבל לא על תוכחה שלא
תציל.

ויעוין פתחי תשובה יו"ד קנ"ז ה' שהביא דברי תיבת גמא שנסתפק אם
מחויב לבזבז כל ממונו על תוכחה. משום דאם לא יוכיח הרי הוא
יתפס בעוון של חבירו, דבריו אמורים רק במקום שבידו למחות
ותוכחתו תועיל, וגם בזה פליג עליו הפתחי תשובה.

ב. על מסייע לא עסקנו במאמרנו הנ"ל, אלא רק על מי שנמנע מלהוכיח.

ג. אמנם רציחה מפורשת בתורה. אבל הנגיעה בגוסס שהיא רציחה לא
כתובה בתורה, וכבר דן בשאלה כעין זו החכמת שלמה סימן תר"ח ב',
לגבי ישעיה הנביא שלא הוכיח את מנשה משום שלא לעשותו מזיד,
ואף שרציחה מפורשת בתורה, בכל זאת הריגת נביא שקר לא כתובה
מפורש בתורה יעו"ש. ויעוין עוד חות יאיר קס"ד.

כתבנו כל זה לרווחא דמילתא, אבל התשובה העקרית היא שלא נזכר בדברי הרמ"א שצריך למחות הגם שיפסיד ממון.

ד. שש תשובות בדבר:

א. בבאו"ה תר"ח ב' נאמר: עד שיהא קרוב החוטא להכות את המוכיח, ולא שיקבל מכות ממש. (אמנם המנ"ח הביא במצוה רל"ט שלשיטת הרמב"ם נראה שצריך לקבל מכות ממש, אך אין כך הכרעת הבאו"ה).

ב. להלכה נפסק בשער הציון תר"ח י"ג דיש לסמוך על הסוכרים שדי עד שינוזף בו החוטא, במקום שידוע שלא יקבלו תוכחתו.

ג. נאמר בבאו"ה תר"ח ד"ה חייב להוכיחו שדוקא איש באחיו שלבו גס בו חייב להוכיחו גם כשיודע שלא ישמע לו, אבל אם ישנאנו וינגוס ממנו אין להוכיחו.

ד. כתב בבאו"ה תר"ח ד"ה אבל אם מפורש, דומה שכתב הרמ"א דבדבר מפורש בתורה חייב למחות דוקא שהוא באקראי וכו'.

ה. הבאו"ה תר"ח ד"ה מוחיץ כתב: "עייץ בברכי יוסף שמצדד לומר... דעד כאן לא אמרינן בדבר המפורש בתורה צריך למחות, אף שיודע שלא יקבלהו, היינו רק כשידנו תקיפה על העוברים, למחות בהם בחזקת היד, אבל כשאין בידנו כח להפרישם, אין מחויב להוכיחם, כיון שיודע שלא יקבלו". ואף שהבאו"ה לא קיבל דבריו, היינו דוקא כשלא יאבד פרנסתו.

ו. לא מוכח שאיבוד פרנסה קל יותר מקבלת מכות קלות.

ז. בכל המקרים הללו אינו מחויב למחות כשיאבד פרנסתו ותוכחתו לא תועיל, אבל כתוב בשערי תשובה שער ג' קצ"ח שמסיבה זו צריכים לברוח מרשעים.

ח. יעוץ באו"ה תר"ח ד"ה ודוקא שכתב: "דבדבר שאחזו להם מנהג קבוע גרוע להקל בפרהסיא מקרי גלוי לנו שלא יקבלו". ובענינו עושים זאת בפרהסיא.

ט. ברמ"א לא מוזכר שתמות מרעב, אלא אין אדם חייב להוציא ממנו על זה. והמקור של הרמ"א הוא מהגמ'

- סנהדרין ע"ג וכפי שציין הגר"א קנ"ז ה' מוכא לעיל אות א' ושם לא מוזכר אוכדן פרנסה כי אם לאגורי אגורי.
- י. ההבדל הוא לא בין אחות לרופא, אלא בין מחאה על איסור טילטול גוסס שהרופאים לא תופסים זאת, ומחאתה של האחות תשאר כ"קול קורא במדבר" וכמו שכתבנו באסיא, לבין מחאה על התרשלות החורגת מהמסגרת המקובלת שיש להניח שהדברים ימצאו אופן קשבת. וכמבואר באסיא שם.
- יא. יש ראשונים הגורסים "כשופך דמים". אך דברינו אמורים גם לפי הגרסאות "שופך דמים" וכנ"ל באות א'.
- יב. מה הדין ברודף אחר חיי שעה, האם נאמר בו דין רודף? כמו כן צ"ע אם נאמר לא תעמוד על דם רעך כשאדם נמנע מלהציל חיי שעה? ויעוין "תפארת ישראל" יומא פ"ח בועז ג' שחידש דאולי מותר היה לחולה להרוג את הרופא מדין רודף. ואם אין זיכרוני בכזיב, כמדומה שדן בדבר טל אורות או גיליוני הש"ס בשבת קנ"א, אם המעמץ עם יציאת הנפש חייב מיתה.

ויתן השי"ת, יתרכה תורה בישראל, ולא יהיה צורך למחות. ומחה ה' דמעה.

בברכה נאמנה,

יצחק זילברשטיין

(מקור: אסיא נו (יד, ד), תשרי תשנ"ו, 27-29)